

הצלם צבי אורושקס (אורון) – משקיף מעורב או נייטרלי?

ויוויאן סילבר-ברודי

שנות פעילותו המקצועית של הצלם צבי אורושקס חופפות כמעט כמדויק את תקופת המנדט הבריטי בארץ-ישראל, ומבין כל הצלמים שפעלו בארץ באותה תקופה, יהודים כלא-יהודים, היה אורושקס בעל הקשרים ההדוקים ביותר לפקידות המנדטורית. כבר בשנת 1922 הוא עמד בקשרים עם הנציב הבריטי העליון הראשון, סר הרברט סמואל. ובמהלך שנות המנדט הוא צילם יהודים, ערבים ובריטים באלפי אירועים ושלה את דיווחיו המצולמים לרשתות עיתונות.

בשל יחסיו הקרובים עם הבריטים נידו מנהיגי היישוב היהודי את אורושקס במידה זו או אחרת, במוסווה או בגלוי. יחסם כלפיו ציער אותו, ומעולם לא יושב הדבר בצורה מניחה את הדעת, למורת שאיפתו הברורה של אורושקס להזדהות עם פעולות היישוב היהודי.

בשנת 1947 התריף העימות היהודי-הערבי, ומאבק המחותרות בשלטון הבריטי. אורושקס הוכה בהלם בעקבות פיצוץ בניין הבולשת הבריטית, שהיה סמוך לסטודיו שלו, ולאחר מכן שוב לא עבד עוד באותה אינטנסיוויות. במאמר זה אנסה להציג את דמותו כמתעד חשוב ונטול פניות של התקופה; אף שפעולות הבריטים זוכות להדגשה בעבודתו, הוא היה נייטרלי בגישתו. בשנת 1948 עברת אורושקס את שמו לאורון, אך להלן יכונה אורושקס, שמו בתקופה הנדונה במאמר והשם שבו חתם על עבודותיו.

אורושקס נולד כביאליסטוק שברוסיה בשנת 1888 ומת בישראל בשנת 1980. בצעירותו היה חבר בקבוצת הגנה עצמית שפעלה נגד מבצעי פוגרומים. מאוחר יותר נסע לברלין דרך ורשא, ולמד שם צילום בסטודיו של ג'וסף. בהיותו בברלין סייע לו ארגון היא"ס (Hebrew Immigrant Aid Society – HIAS) למצוא עבודה ככתב, והוא עסק בסיקור ההגירה היהודית לארצות-הברית. באותה תקופה היה אורושקס סוציאליסט וטריטוריאליסט בהשקפותיו והאמין כי יש להקים מדינה יהודית, אם כי לא בהכרח בארץ-ישראל. בשנת 1913 הוא נסע לארצות-הברית² וכיוון שהשפה האנגלית לא הייתה שגורה על לשונו, התקשה בעבודה העיתונאית, ומצא את פרנסתו בצילום.

* מאמר זה מבוסס על הרצאתי בסדנא שנערכה בירושלים מטעם 'המרכז הבין-לאומי להוראת התרבות היהודית באוניברסיטאות' ביולי 1992. וראשיתם של הדברים במאמרי 'תיעוד החלום', ארץ 3, 4 (אוגוסט 1988), עמ' 27-28. תודתי נתונה למר ראובן קופלר ממחלקת הצילומים בארכיון הציוני המרכזי בירושלים על העזרה שהגיש לי לצורך הכנת המאמר.

1 סטודיו פומפיאנסקי. סקירת קורות חייו של אורושקס מבוססת בחלקה על פרטים שמסרה לי בתו, גב' רבקה לגום, בריאיון שערכתי עמה בשנת 1986.

2 שיחה עם א' ביין (תכתוב), 9 בספטמבר 1958, אצ"מ, A278/29.

משפחת אורון (1922)

הצלם צבי אורושקס (אורז)

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה הפך אורושקס לתומך בצינונות וגויס על-ידי יצחק בן-צבי לגדוד ה-39 של קלעי המלך, שהגיע לארץ-ישראל בשנת 1918 דרך מצרים. לאחר שחרורו הוא נסע למצרים לרכוש ציוד לסטודיו לצילום.

אורושקס שב לתל-אביב בשנת 1919, והחל לעבוד כצלם; תחילה שכן הסטודיו שלו ברחוב הרצל בתל-אביב, ולימים עבר לרחוב יהודה הלוי פינת רחוב הרצל. אברהם סוסקין, היעין הכל-רואה האגדית של תל-אביב, הגיע לעיר בשנת 1905, ובראשית תקופת המנדט כבר היה מבוסס בה היטב. בעיר פעלו צלמים נוספים,³ ומוכן שיש גבול למספר הצלמים שיכולים תושבי כל עיר לפרנס. אין תימה לפיכך, שאורושקס ניסה לבוא במגע עסקי עם הבריטים. אך בתחילת שנות העשרים החליט אורושקס להימנע מכל התקשרות פוליטית ולהקדיש את מרצו לסקר באופן חזותי את ההיסטוריה בהתהוותה:

לפני חמישים וחמש שנה החלטתי לכתוב את ההיסטוריה של ארץ-ישראל בתמונות. כדי שתוכל לתעד את המאורעות כפי שהינם, עליך להיות חסר פניות. אסור לך להשתייך למפלגה פוליטית. עליך להעמיד את עצמך מעל הדברים ולהיות משקיף טוב. בתור אדם פוליטי ועיתונאי לא היתה זאת החלטה קלה בשבילי, אך האמנתי שהיסטוריה מצולמת תהיה הנאמנה ביותר. מאותו יום ואילך מיקדתי את מצלמתי והנחתי לה לתעד את שראתה.⁴

במכתב ששלח מזכירו של הנציב העליון לאורושקס בדצמבר 1922 הוא מודה לו על 'האלבום הנאה המכיל תצלומים מעניינים... הוא [הנציב העליון] ישמח להצטלם וישמח לדעת האם אתה עומד להגיע לירושלים השבוע...'.⁵ אלבום ייצוגי זה, שכלל צילומים של בניין הממשלה, היה מן הסתם אטרקטיווי ומעניין, שכן בזמנים שונים הוזמנו מספר אלבומים נוספים כתשורות לאורחים רשמיים. ממכתבים נוספים מאותה תקופה עולה כי אורושקס הכין אלבומים לתת-אדמירל יו ווטסון ולהוד מלכותו הנסיך ארתור מקונאוט. בשנת 1933 שלח הגנרל אלנבי לאורושקס איגרת-תודה על '...אלבום הצילומים היפה'.⁶

בשנות העשרים עבד אורושקס בתור צלם בשביל מוסדות יהודיים. באוקטובר 1923 הוא שלח את מכתבו הראשון למר אטינגר, חבר הנהלת הקרן הקיימת לישראל. אורושקס הודיע במכתבו כי יהיה מוכן לעבוד בתנאים שבהם מעסיקה הקרן הקיימת לישראל צלמים אחרים, וחתם על המכתב בצינון שהוא חייל משוחרר.⁷ מן השנים המעטות שבהן עבד בשביל הקרן הקיימת, נשתמרו רשימות של יישובים שונים שצילם ושל סוגי הנוף שנתבקש לצלם בהם.

- 3 אחדים מעולי שנות העשרים פתחו אולפני צילום, אך חלקם נסגרו לאחר זמן לא רב. ביניהם היה סבי, ארנולד זילברשלאג, שהסטודיו שלו, 'פוטו רושם', פעל משנת 1924 עד 1927, בפינת רחובות אלנבי והס בתל-אביב.
- 4 המקור אינו נושא תאריך ומצורף למכתב שכתב קורנל קאפה באנגלית ב-24 באוקטובר 1973, הטקסט פורסם בתוך: 14 : p. *Jerusalem: City of Mankind*, New York 1974, (ed.) C. Capa, אצ"מ, A278/28.
- 5 10 בדצמבר 1922, אצ"מ, A278/1/11/4K.
- 6 ניסיונות לגלות אלבומים אלה העלו חרס. הארכיונים הבריטיים שאליהם פניתי בעניין זה הם: The Public Record Offices, Naval Archives, Royal Archives
- 7 באוקטובר 1923, אצ"מ, KKL5/838.

חגיגות יובל הכסף של שלטון המלך ג'ורג' החמישי, ירושלים (6 במאי 1935)

משחק פולו במחנה סרפנד (צריפין, 15 באוקטובר 1933)

חדר האוכל בבית הממשל בירושלים (עומד: מאליה, המלצר המאלטזי, שנות העשרים)

חגיגות יום-ההולדת של המלך ג'ורג' החמישי, בית הממשל, ירושלים (3 ביוני 1930)

התכתובת עם הקרן הקיימת מעידה שצילומיו נועדו לשמש לאיור הספר 'תמונות ארץ ישראל' מאת דייוויס טריץ⁸ ולסדרת הגלויות של האחים אליהו.⁹

חליפת-המכתבים בין אורושקס לקרן הקיימת נקטעה במפתיע ב-1 במאי 1925. בנובמבר 1925 חתמה הקרן הקיימת על חוזה עבודה עם צלם ידוע אחר, יוסף שווייג,¹⁰ ומסתבר אפוא שאורושקס לא הצליח לשמור על מעמדו. במהלך תקופה זו הוא הרחיב את קשריו עם הבריטים. בשנת 1930 העתיק אורושקס את מגוריו לירושלים. כאן, הודות ליחסיו הקרובים עם הבריטים, ניתנו לו תעודות עיתונאי שונות, שהקלו עליו את הגישה למקומות מעניינים. במאי 1938 הונפקה לו תעודת עיתונאי קבועה לשימוש בעת עוצר.¹¹ בשנות השלושים הוא צילם בשביל העיתונות הבריטית והזרה וייצג עיתונים ורשתות עיתונות בריטיים, צרפתיים ואמריקניים, בהם 'דיילי טלגרף', 'אסושיאייטד פרס', 'דיילי מירור', 'פריס סואר' וכן עיתונים אמריקניים בידיש. תצלומיו נשלחו במטוס מנמל-התעופה בלוד ביום שבו צולמו.¹²

צלמים מתחרים ניסו לשכנע את מוסדות היישוב היהודי לא לעבוד עם אורושקס.¹³ פירושו של דבר היה שנמנע ממצלמתו להנציח את ההיסטוריה היהודית בהתהוותה. הדבר גרם לו עגמת נפש רבה, ובמרס 1938 שלח מכתב למשה שרתוק (שרת), ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, ובו ביקש לתקן את המצב שנשתרר, ושלדבריו הביא לראייה מעוותת של המאורעות:

כשעברתי על הארכיון של התמונות שפרסמתי בעתונות הנ"ל במשך השנתיים האחרונות, שמספרם מגיע למאות, קבלתי רושם מוזר מאד: מתקבל הרושם שהאנגלים עושים מאמצים יוצאים מן הכלל להשקיט את הארץ, הערכים מתקוממים נגד האנגלים והיהודים בוכים בהלויות.

אורושקס המשיך וצייץ, שכל הארכיון שלו אינו מכיל אלא דוגמאות ספורות מן המפעל היהודי, שאותן צילם ביזמתו שלו. עוד הוסיף, שהוא עשוי להועיל לעניין היהודי אם רק יודיעוהו מראש על יישובי 'חומה ומגדל' העומדים לקום (דבר הקמתם נשמר כמובן בסוד לפני מעשה).¹⁴

- 8 ייתכן שדייוויס טריץ' עסק בהכנת מדריך חדש; הוא פרסם מדריכים בשנים 1907, 1910, 1911, 1912 ר-1922. 6 באוקטובר 1924, אצ"מ, KKL5/838.
- 9 1 במאי 1925, אצ"מ, KKL5/838; בשנות העשרים היו האחים אליהו המר"לים החשובים ביותר של גלויות בארץ-ישראל.
- 10 16 בנובמבר 1925, אצ"מ, KKL5/837. הקרן הקיימת מסרה לצלם שווייג חוזה, בין שני הצדדים למתן שירותי צילום. הנקודה העיקרית בחוזה הייתה ששווייג יעניק לקרן הקיימת עדיפות בהזמנת עבודות ויעבור להתגורר בירושלים. הקרן הקיימת התחייבה להזמין חמש מאות צילומים במשך ששת החודשים הבאים. חוזה זה היה תוצאה של משא ומתן שהחל מספר חודשים קודם לכן.
- 11 אצ"מ, A278/1.
- 12 ריאיון עם לגום (לעיל, הערה 1).
- 13 מ' לויץ, 'צלמי ירושלים ותמונת ירושלים כפי שנראתה בעין המצלמה, 1839-1939', עבודת גמר, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1982, עמ' 74.
- 14 בריאיון שערכתי עם אברהם מאלאבסקי בשנת 1993 נתגלה כי הוא הרבה לצלם מבצעי הקמה של יישובי 'חומה ומגדל'. הוא הזכיר פגישה חשאית בסוכנות היהודית, שבה ביקש בן-גוריון שכל מי שאינו אמור להשתתף יצא, ויעקב צ'רנוביץ (צור) אמר, שמאלאבסקי צריך להישאר. מאלאבסקי, שהיה חבר ה'הגנה', עבד כצלם מאמצע שנות העשרים (תחילה יחד עם שווייג) עד שנות השישים, בדרך כלל בשביל מוסדות ישראליים כגון הקרן הקיימת.

אינני דורש שיקחוני בתור צלם שלהם, או שיקנו אצלי תמונות – אותם אני מוכר במחירים יותר טובים לעתונים שלי, אולם מציגים אותי כאילו אין ביכולתי להציג בפני רואי תמונותי את הצד היהודי הקונסטרוקטיבי, ושבעל כורחי הנני מוכרח להיות 'פטריוט' אנגלי טהור!¹⁵

חנו של אורושקס סר לא רק בעיני הארגונים היהודיים הלאומיים, אלא גם בעיני שומרי חומות הדת. הוא פתח את הסטודיו שלו בשבתות ועורר עליו את חמתם של נטורי קרתא. אלה פרסמו מדועה, שבה גינו את 'פורץ הגדר' ונידו אותו מן הציבור.¹⁶ אולם החרם עליו לא היה מוחלט, וארכיונו מכיל הזמנות, שמוסדות דתיים המשיכו להפנות אליו.

אורושקס הגדיר את הקריירה שלו כך: 'בתור כתב זכיתי באמונם של ראשי המנדט, של היהודים ושל הערבים. היהודים קיבלו אותי כיוון שסיפרתי את האמת שלהם, הבריטים גילו כלפי סובלנות כיוון שיצגתי עיתונים בעלי השפעה, ואילו ידידותי עם המלך עבדאללה זיכתה אותי ביחס מתחשב מצד כל המנהיגים הערבים'.¹⁷

עבודותיו של אורושקס כמקור ארכיוני

לא ברור מתי החליט אורושקס להשאיר את מפעל חייו בידי הסוכנות היהודית. ייתכן שהוא פרש בסוף שנות החמישים, כיוון שבאותה תקופה ראיין אותו אלכסנדר ביין, מנהל גנוך המדינה. אחת משאלות המפתח שחסרה עליהן תשובה בשל תכתוב לקוי, הייתה: 'כיצד הצלחת להתקרב ללבו של הממשל הבריטי? כמו צלם-חצר'. אחד המשפטים הלא שלמים הוא: '...צ'אנסלור כתב מכתב טוב כל-כך, עד שאפילו מק'מייקל המפלצתי...' (נאלץ להיענות?)¹⁸

עיצובו הצילומי של אורושקס (המוקדש לזכר רעייתו קלרה) כולל את רוב עבודותיו והוא שמור בארכיון הציוני המרכזי. וכן שמור שם הארכיון האישי שלו, הכולל גזרי עיתונים שונים, חומר הנוגע לתערוכות במוזאונים,¹⁹ חליפת המכתבים הרשמית שלו עם הבריטים ומכתבים משפחתיים-אישיים. מאלפים ביותר הם המכתבים האישיים שכתב לבנו ולנכדיו בארצות-הברית. באלה הוא מציג בכירור את השקפותיו על מאורעות המאה. במאי 1967, במכתב לילדיו, הוא כותב: 'הדברים שלמענם נלחמתי במלחמת העולם הראשונה לא שמו קץ לאכזריות ולעינויים... הרשע ממשיך להתקיים בעולם. אך דבר אחד שזכיתי לראות הוא ההתגשמות של... רגע מפואר בתולדות האומה שלנו. זהו כבוד גדול לחיות על אדמתנו שלנו, לחוש את תחושתה של אומה בת-חורין. אולי זהו הכיוון, שבו יש להוליך את הדור הצעיר שלנו'.²⁰

15 אורושקס אל משה שרתוק, מנהל המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, 25 במרס 1938, אצ"מ, A278/1.

16 לויין (לעיל הערה 13), עמ' 75.

17 קאפה (לעיל, הערה 4).

18 לעיל, הערה 2.

19 בשנת 1962 נערכה בסוכנות היהודית בירושלים תערוכת יחיד של אורושקס, שהייתה אחר כך גם תערוכה נודדת. בשנת 1969 נערכה באשדוד תערוכת יחיד שלו, שנפתחה בידי ידו מ' שרת, בנוכחות 'בן-צבי וא' ביין. באותה שנה השתתף אורושקס בתערוכה קבוצתית במוזאון היהודי בניו-יורק, 'Israel, The Reality', ובשנת 1973 נטל חלק בטריאנלה הבין-לאומית הראשונה לצילום שנערכה במוזאון ישראל בירושלים.

20 7 במאי 1967, אצ"מ, A278/3.

חגניות בבעלות יהודית
עולות באש, ירושלים
(2 בדצמבר 1947)

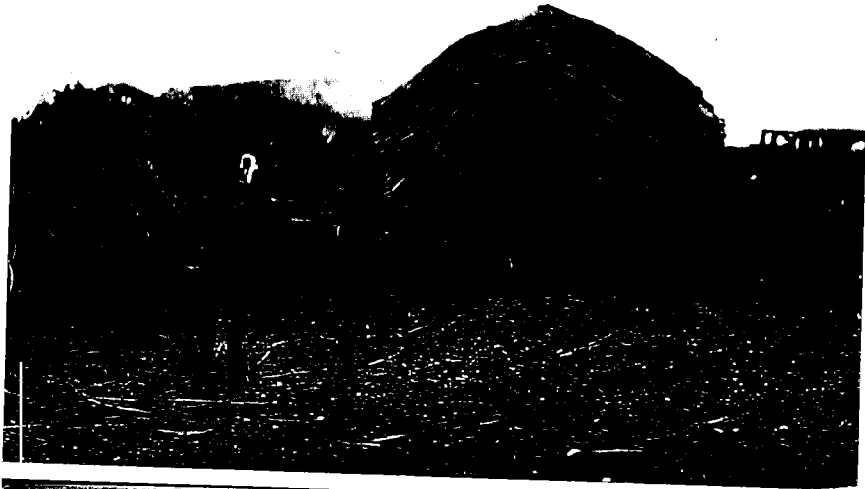

קריאה לגיוס כוחות
יהודיים, ירושלים 1
(1 בדצמבר 1947)

עדלאידע, תל-אביב
(1934): על הקרונית
של יהודי א"י דמות
חלוץ ברגליו פשוקות
ולפניה עגלת דרקון
(בצד ימין למטה)

יישוב בעמק החולה
(1934)

באר טוביה לאחר
פרעות הערבים
(הריסות ביתו של מר
בורשטיין, 1929)

שקילת שקדים לייצוא,
ראשון-לציון (שנות
העשרים)

כינוס חברי הוועד הערבי העליון במלון 'המלך דוד', שבו הוכרז על הטלת חרם כלכלי על יהודי ארץ-ישראל (16 בנובמבר 1945). בין היושבים: חמושי מימין: ג'מיל מרדס בוי (לימים ראש ממשלת סוריה); שמיני מימין: עזני עבד-אל-האדי (ממייסדי התנועה הלאומית הערבית בארץ-ישראל) בין העומדים בשורה הראשונה: שישי מימין: ד"ר חוסיין פח'רי ח'אלידי (ראש עיריית ירושלים בשנים 1934-1937)

בחתונה עזמי נשאוּבוי (1932). יושבים, מימין לשמאל: גב' רגיב (נשאוּבוי), החתן עזמי נשאוּבוי (לימים שר בממשלת ירדן), הכלה אמולי, גב' יוסף אלבינא, לא ידועה; עומדים, מימין לשמאל: אוסמעיל נשאוּבוי, גב' אלבינא, (דודה) יוסף אלבינא, פאהמו נשאוּבוי, רגיב נשאוּבוי (ראש עיריית ירושלים 1920-1934), אברהים נשאוּבוי, פח'רי נשאוּבוי (לימים שר בממשלת ירדן)

הלוויית המלך חוסיין,
השריף של מכה
(1931)

האמיר פויסל, יורש
העצר הסעודי, בביקור
רשמי בירושלים (14
באוגוסט 1935)

חיילי הרגימנט הבריטי
Black Watch במהלך
חיפוש בהרי חברון (13
בינואר 1938)

רשימות הצילומים

אורושקס ניהל רישום של עבודתו. הרשימות כתובות בכתב יד ומחולקות לתשעים ואחד נושאים. נראה שהוא ערך אותן בשנות הארבעים והכניס בהן תיקונים בשנות החמישים. כל נושא כולל רשימה רצופה של אירועים הקשורים אליו, ללא סדר כרונולוגי ופה ושם בתוספת הערה כלשהי. החוקר מנחם לויין הרכיב רשימה חדשה על-ידי מיזוג נושאים קרובים ויצר מספר חדש של סדרות. רשימתו זו אינה כוללת את מספר התשלילים שצולמו בכל אירוע. לצורך ההפניה הוא צירף גם את המספר המקורי מרישומיו של אורושקס.²¹ במכתב לנכדתו, משנת 1969 ציין אורושקס כי צילם למעלה משלושת אלפים כתבות מצולמות ואלף אישים.²² לויין מצא, שאורושקס צילם בסך הכול אלף שלוש מאות ושמונים סדרות או אירועים, שמונה מאות מהם בירושלים, ומתוך אלה שצולמו בירושלים שש מאות ושבעים היו בהזמנת הבריטים עצמם.²³ להערכת ראובן קופלר ממחלקת התצלומים של הארכיון הציוני המרכזי מספר התשלילים הכולל הוא כשישים אלף, וזה, אם כן, אחד מן הקורפוסים הגדולים ביותר של צלם יחיד בארכיון (לדברי לויין אחד-עשר אלף תשלילים נוספים בנושאים שגרתיים נמצאים בארכיון עיריית ירושלים). אולם כל עוד לא יאורגן אוסף זה מחדש, לא יתאפשר לערוך מחקר כולל שלו. מספר קבוצות צילומים חשובים חסרות, כיוון שאבדו או הופקדו במקומות בלתי ידועים. למרונה ההפתעה הן כוללות נושאי-מפתח הקשורים בציונות, בשטחי עבר-הירדן ובערכים וכן ברופאים וברפואה, בקונסול האתיופי בירושלים ובכלכלה, מסחר ופיתוח. הדבר המתסכל ביותר במחקר בארכיון זה הוא שחלק ניכר מהתשלילים לא הודפסו, ועל כן אין גישה אליהם. הארכיון הציוני מתחיל לתקן מצב זה, אך התהליך עלול להימשך שנים בשל מגבלות כוח אדם ותקציב.

הצילומים

מבחר צילומים מאירועים בריטיים, ערביים ויהודיים מוצג כאן בקבוצות נפרדות. הדבר מאפשר להשוות חומרים, הלכי רוח של התקופה וסגנון. הגישה של אורושקס לצילום היתה מקצועית, הוגנת, ולדעתי נקייה ממניפולציות במובן של הצגה קריקטורית של קבוצות אלה. למרבה הצער אין בארכיון תיק גזרי עיתונות של כתבותיו המצולמות של אורושקס שראו אור בדפוס – חומר שהיה נותן בידינו אמצעי נוסף לניתוח הטקסטים שלו ביחס לצילומים עצמם, בפרט לנוכח הידע ההיסטורי שלאחר-מעשה העומד לרשותנו.

האינטרסים הלאומיים של היישוב היהודי בארץ-ישראל תבעו את ריכוז כל המאמצים לקראת הקמת מדינה. וככל שהדברים נוגעים לתיעוד הצילומי של המאורעות, יש בידינו סיקור טוב של צלמים רבים. אך מורכבות התקופה נבעה מן השילוב של האינטרסים של היישוב היהודי עם האינטרסים של הבריטים, שנשאו באחריות לניהול חלק זה של האימפריה שלהם, שנמסר להם כמנדט, שלא לדבר על השאיפות הערביות. ארכיונו של אורושקס הוא קורפוס עבודה חשוב

21 לויין (לעיל, הערה 13), עמ' 74. בנספח 1 שם הביא לויין רשימה של כל הנושאים מ'1-91, ונספח 2 הוא רשימה חדשה הכוללת את המספור המקורי של אורושקס לצד מספרי הסדרות של לויין.
22 אצ"מ A.278/7. לא צוין שם תאריך מדויק.
23 לויין, (לעיל, הערה 13), עמ' 75.

בהקשר זה. הוא מציג תמונה רבת פנים של השלטון הבריטי, תרבותו, מוסדותיו והכלים לניהול האימפריה, ולכך מצטרף החומר על האינטרסים הציוניים והערביים. אפשר שההיבט המעניין ביותר באוסף זה, אפילו במצבו הנוכחי, הוא חשיפת האנכרוניזם בין שלוש תרבויות, הנצפות בנפרד ואהדדי. סממניה הכולטים ביותר של תופעה זו מתגלים כאשר הקהילות השונות, הנתונות להשפעת הבריטים, מאמצות מנהגים שאינם חלק אינטגרלי מן התרבויות שלהן. עבודתו של אורושקס שופכת אור באמצעים חזותיים על ההוויות והמתחים של התקופה. אנו, החיים בארץ, אולי איננו רואים את האקזוטיות ואת הניגודים החריפים, הקיימים בהיבטים רבים של חיי היום-יום. בחינת קוד הלבוש הבריטי בטקס הלווייתו של חוסיין שריף מכה בשנת 1931, או בטקס קבלת-הפנים לנסיך הכתר הסעודי בשנת 1935, על רקע שפת המוסכמות הדיפלומטיות באירועים מעין אלה, היא דוגמה העשויה לחשוף בדרך ההיסק יותר ממה שנראה לעין במבט ראשון.

עיקר הסיקור הצילומי של הארץ במאה העשרים הוא פרי עבודתם של צלמים שישבו בה. דווקא אנשים אלה, רובם יהודים, נשאר אלמונים, לא רק לציבור הרחב אלא גם לקהילה האקדמית. אפשר שהדבר המעניין ביותר בצילומים אלה הוא התחושה של הוויות מקבילות, בעוד שכל קהילה חותרת לממש את האינטרסים שלה. על-ידי ניתוח ובידוק של החיים המקצועיים של כל צלם ניתן להגיע ליתר הבנה ולפרשנות מדויקת יותר של הסגנון, האסטיקה והמניעים הפוליטיים שלו.²⁴

אורושקס בוודאי שאף לתואר שונה מזה שבו נודע במחקר, צלם הבריטים. אך תקוותו להשתייכות מלאה למפעל היהודי נכזבה לאחר שנותיו הראשונות בתל-אביב, בשל קשריו ההדוקים יתר על המידה עם השלטונות הבריטיים. מכל מקום מאות הצילומים שבהם עינתו מלמדים שהוא נשאר נאמן לסיסמתו 'לכתוב את ההיסטוריה של ארץ ישראל בתמונות'. תמונותיו, במיוחד אלה שבהן צילם את הבריטים בתקופת המנדט, נועדו ברוכן לעיתונות הבין-לאומית או לבריטים עצמם, ועם זאת הוא חזה ותיעד תקופה, מתוך גישה של עיתונאי חסר-פניות.

מסתבר שאורושקס קיווה כי הפקדת ארכיונו בידי הארכיון הציוני תביא אחרי מותו להכרה בראייתו נטולת הפניות את תקופת המנדט הבריטי. בכל המסמכים שבדקתי לא מצאתי עדות לכך שאורושקס ביקש להפיק מעבודתו סיפוק אסתטי: כל רצונו היה להיחשב היסטוריון בתמונות. אולם אנו יכולים להעריך כיום את החומר התיעודי גם כהתאם לאופן שבו אנו מבינים אמנות או צילום ולעמוד על האלמנטים האסתטיים שבתמונות. זאת ועוד, לעבודתו של אורושקס נודעת חשיבות לא רק בזכות העדות ההיסטורית שבה, אלא גם בזכות הצפנים להבנת התקופה המשתקפים בה.

24 הצילום בישראל נתפס בדרך כלל כתוספת להיסטוריה או כאיור שלה. ניתן לקדם הבנה רחבה ומעמיקה יותר אילו תולדות הצילום יילמדו במסגרת בין-תחומית. נושא זה יכול היבטים סגנוניים וביוגרפיים של הצלמים ואת הרקע החברתי שלהם. אין ספק שמנהגיה של תקופה ורוחה, שבמקרים רבים משתמעים או נרמזים מתומר חזותי, עשויים להוסיף להבנתה.